

Krumlovský *Liber depictus* a jeho první čtenář

Lukáš Reitinger

Krumlovský obrazový kodex, podle přípisu z 15. století rovněž zvaný *Liber depictus*, je více než dvě staletí uložen v Rakouské národní knihovně ve Vídni (pod signaturou Cod. 370) a bezesporu patří k nejznámějším středověkým rukopisům českého původu. Mimo jiné o tom svědčí i množství studií, které o této kodikologické památce vzniklo. Přes četnost titulů nebyl ovšem bezesbytku využit značně bohatý ikonografický materiál, který zde nalezneme na 172 pergamenových foliích. Stejně tak zůstává plno nejasností i v nejzákladnější otázce, kdy a pro koho byla tato obrazová kniha vyhotovena.¹ Působivá kniha obsahuje tzv. bibli chudých (*biblia pauperum*), dvě moralistická podobenství, tři desítky legend a apokryfních mariánských příběhů, jejichž náměty a narace jsou čtenářům zprostředkovány pomocí cyklů kreseb, které jsou nanejvýš doprovázeny stručným komentářem. Tyto kresby se dočkaly značné pozornosti zvláště ze strany uměnovědců a zároveň zdobí nejednu publikaci věnující se českému středověku. Přesto ve 172 foliích velké knihy zůstává na okraji zájmu množství kreseb, které zajímavým způsobem odrážejí středověký svět. Na řadu vypovídajících detailů v jednotlivých cyklech naposledy upozornila Ulrike Jenni, mnohé však zůstaly stranou.²

Například zde nalezneme jedno z nejstarších vyobrazení lenního holdu, které je místem svého vzniku svázané s českým prostředím (ff. 141v–142r, fol. 147r). V kodexu *Liber depictus* se také setkáme i s volbou císaře (fol. 148v) či s korunovací (fol. 94v). Najdeme zde krále, jemuž jsou přinášeny dary (fol. 3v), krále plačícího, krále soudícího, krále trestajícího. Nechybí zde ani tyran, kteří příkazují popravovat a mučit světce a kněze (například ff. 5v, 6v, 52v, 73v), ostatně k nim náleží i bratrovrah český kníže Boleslav I. Ukrutný (fol. 39r). Z dvorského života se námětem kreseb stali trubači (fol. 28v), hudebníci hrající na harfu či bubny, tanečníci (ff. 12r, 59v), astrologové (fol. 85v) nebo zábava v podobě turnajů (ff. 92v–93r) a honů (ff. 44r, 63r, 133v). Na královských hostinách nechybí ani pes, jenž pod stolem ohlodává

¹ Tento text je rozšířenou verzí první části studie REITINGER – SOUKUP 2015. Četné práce, které se v té či oné míře věnují kodexu 370, jsou průběžně evidovány na stránkách Rakouské národní knihovny <http://www.onb.ac.at/sammlungen/hscrift/bibliographie.htm> [cit. 29-07-2015]. Na stránkách Rakouské národní knihovny je rovněž zpřístupněn samotný kodex, konkrétně na odkazu http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?institution=ONB&vid=ONB&onCampus=false&lang=ger&docId=ONB_aleph_0nb06000151312 [cit. 02-02-2017]. Dříve byl zveřejněn v podobě faksimile *Krumauer Bildercodex* 1967.

² JENNI 1998, 260–277. Poslední popis rukopisu podávají JENNI – THEISEN – STEJSKAL 2004, 5–53.

kost (fol. 30r). U kvasu lankraběnky sv. Alžběty je zdůrazněno, že její družina seděla u jiného, menšího stolu (fol. 88r). Ilustrace rovněž umožňují nahlédnout do panovníkovy kanceláře, kde je sepisována listina či dopis (ff. 95r, 142v). Taktéž se námětem nejednou stal posel a samotné doručení jemu svěřeného listu (například fol. 48v).

Pozornost již byla věnována šatům a zbroji na stránkách krumlovského obrazového kodexu.³ Velmi zajímavé je i zachycení jednotlivých fází války. Ulrike Jenni upozornila na vyobrazení herolda, jenž na zaplněném veřejném prostranství dává lidu na vědomí vyhlášení výpravy, po čemž byl zařazen výjev, ve kterém jsou skupování koně (ff. 143v–144r).⁴ Následuje tažení do bitvy, před tím však jezdci a pěšáci vyberou od prostého lidu peněžní dávky a proviant (ff. 83r, 143v, 144v, 145r). U kresby, ve které na válečnou výpravu vyráží jízda, zaujme, že brnění urozených rytířů je vezeno na zvláštních povozech (ff. 144v–145r). Dopodrobna byla zpodobněna válečná vřava, stejně jako hrdinná smrt (ff. 82v, 100r, 100v, ff. 145v–146r). Boj uzavírá návrat družiny domů, v jejímž čele jede na koni chlapec a dívka, kteří pro povesezení vítězů hrají na bubínky a píšťaly (fol. 145v). Neklidné válečné časy připomínají i výjevy střelby a nabíjení kuše,⁵ lapení zajatců (fol. 84v), dobývání (fol. 47r), olupování pocestných (fol. 116r), vypalování vesnic, odvádění dobytka jako kořisti (fol. 101r) a rabování, při kterém vojáci prohledávají truhlice (fol. 137r). Na mnohých z těchto válečných výjevů se opakuje jeden zajímavý detail. Rytíř, který nemá na hlavě přilbu se svým klenotem, si ji buď nese při jízdě na koni zavěšenou na holi přes rameno, či ji takto nese jeho panoš. Případně je na holi přes rameno nesen jen samotný klenot představující erbovní znamení (ff. 93r, 144v, 145v).⁶ Cílem takového demonstrativního ukazování možná bylo, aby v táhnoucím šiku stále byly v rovině hlav viditelné znakové klenoty jednotlivých šlechticů, byť ti zrovna své přilbice neměli nasazeny na hlavách.

Mučednická smrt světců zase poskytovala řadu námětů, ve kterých byly vyobrazeny popravky a krutost. Světci jsou bití (například fol. 51v) a s provazem na krku odváděni na popravu (fol. 149v). Mistři popravčí ukazují setnuté hlavy přihlížejícímu davu (fol. 12r). U oběšenců nechybí kameny přivázané k nohám, jinde jim katani háky trhali boky (ff. 54r, 56r). Jiní nebožáci jsou upalováni (ff. 52r, 54r, 55v), bičováni (ff. 54v, 65v) a uvrhnuti do klády (fol. 85r). Středověká krutost nejvíce asi promlouvá ve výjevu zabíjení nevinátek, ve kterém je malé dítě nabodnuto na meč (fol. 6r).

Zdlouhavý by byl výčet i reálií běžných dnů. Z nich jen výběrově připomeňme stříhání a mytí hlavy (ff. 87v, 166v), uklízení (fol. 12v), mytí nádobí (fol. 90v), předení (fol. 88v), porod, výuku, svatby, mše, nemoci, tělesné postižení a posedlost ďáblem⁷ či rozdávání almužny

(fol. 97r) a svěcení kostelů. Ilustrátoři dokázali zpodobnit i změny počasí.⁸ U výjevu vroucího kotle, do kterého měl být uvržen svatý Kryštof, zaujme, že dvě osoby do této nádoby na vaření vhadzují několik předmětů, jež nápadně připomínají exotické koření hřebíček (fol. 55r). Nesčetné jsou i kresby hradů, vesnic a měst, například i měšťanského domu s loubím (fol. 29*r). Zajímavé detaily zachycují i kresby stovebních prací,⁹ nechybí ani lešení a zednická lžice (fol. 61v), kopání (ff. 13r, 61r) či hledání pramene (fol. 75r) nebo již stojící studna (fol. 22v). Námětem nejedné kresby se stala i zábava, tanec, vrhcáby (ff. 106v, 108v),¹⁰ procházka se psem, jenž svému pánovi líže nohy, popíjení alkoholu a následné potácení opilce (ff. 119v, 120r). Svě místo v knize našly i dívky lehkých mravů „Venušina cechu“ – *sectam Veneris* a „padlých žen“ – *malis mulieribus*, které následně smilní. Některým hříšníkům bylo u milostných scén dodatečně dokresleno mužské přirození.¹¹ Z citů byla zajímavě zachycena rodičovská láska k dětem (ff. 85v, 86v, 108r). V negativní rovině jsou děti například zobrazeny ve výjevu, v němž se skupina drzých výrostků vysmívá proroku Elišovi. Samostatnou kapitolou krumlovského kodexu je zpodobnění Židů.¹²

Svět kreseb a příběhů, které jsou v této knize vyprávěny, může být i naším hlavním vodítkem pro přesnější dataci vzniku rukopisu či pro hledání prvního čtenáře a samotného objednavatele. Ne zcela zřejmá byla už i stopa, která knihu spojovala s Českým Krumlovem. Po dlouhou dobu byla víceméně jedinou indicií zčásti vyškrapaná vlastnická poznámka z 18. století: *Conventus Beatae Virginis Cru...* Jasnější světlo do provenience rukopisu teprve vnesla Marta Hradilová, která pomocí inventářů 18. století potvrdila dřívější domněnky, že tajemný *Liber depictus* vskutku pochází z františkánského dvojkláštera v Českém Krumlově a jedná se zřejmě o jedinou knihu, která byla po zrušení konventu klarišek za vlády císaře Josefa II. odvezena do Vídně.¹³ Naše představy o vzniku rukopisu především formoval alegorický výjev na titulní straně, kde je vyobrazena postava, jež v sobě snoubí apokalyptickou ženu oděnou sluncem, která má křídla a korunu z hvězd a zároveň představuje Pannu Marii s Jezulátkem. Před touto osobou se ještě vznáší slunečný kotouč, do něhož byla zasazena kresba Bolestného Krista (fol. 1r). Gerhard Schmidt působivé vyobrazení interpretoval jako vizualizované patrocinium kláštera v Českém Krumlově, jenž byl roku 1358 zasvěcen „k počtě Kristova těla a slavné Panny Marie“, čímž určil i dobu a místo vzniku knihy. Ta v jeho původním pojetí byla vyhotovena v českokrumlovském klášteře po roce 1358.¹⁴

3 MATĚJČEK – ŠÁMAL – RYBA 1940, 143nn.

4 JENNI 1998, 268–269.

5 JENNI 1998, 267–268.

6 Viz obrazová příloha na str. 262.

7 JENNI 1998, 263–267.

8 JENNI 1998, 262–263.

9 JENNI 1998, 261–262.

10 Srov. JENNI 1998, 266.

11 *Liber depictus*, fol. 108r, 24r, 54r, 104v, 105r, 120r, 108v.

12 REITINGER – SOUKUP 2015, 17–44.

13 HRADILOVÁ 2014, 79–80.

14 SCHMIDT 1956, 283; SCHMIDT – UNTERKIRCHER 1967, 9–10, 16–17, 27.

S nabízeným závěrem se ovšem odmítl ztotožnit Josef Krása a další umělovědci, k nimž se následně přidal i sám Gerhard Schmidt. Styl perokreseb, jež vyhotovili tři malíři, se hlásí k jihočeským a podunajským dílům z první třetiny 14. století. Dvě generace umělců, které byly školeny v různém období, mohly současně na vzniku tohoto rukopisu pracovat ve čtyřicátých letech 14. století, nejpozději kolem roku 1350. Tím ovšem zcela ztrácí své opodstatnění tvrzení, že rukopis vznikl v dílně samotných krumlovských františkánů, neboť základní kámen kláštera byl položen teprve roku 1350, první řeholníci přišli až roku 1357 a klášterní kostel se vysvěcení dočkal až o rok později.¹⁵ Za pravdu tomuto závěru především dává fakt, že z 30 v rukopise převyprávěných legend ani jedna není věnována nějakému františkánskému světcovi, čímž se jako velmi pravděpodobná shledává i možnost, že kodex byl původně vyhotoven nikoli pro minority a klarisky v Krumlově, nýbrž pro někoho jiného a do kláštera se později dostal darem. Tomuto závěru by ani nebránila úvodní kresba souhrnně symbolizující apokalyptickou ženu, Panu Marii a Bolestného Krista, ve které je hledáno zasvěcení kláštera. Jak připouští i Gerhard Schmidt a Ulrike Jenni, kresba mohla vzniknout teprve dodatečně (například při příležitosti samotného věnování rukopisu).¹⁶ Přejít však nesmíme ani rozdílné interpretace, které vzešly zejména z pera Ewalda M. Vettera, jenž mimo jiné dospěl k závěru, že případné patrocínium krumlovského kláštera nebylo primárním předpokladem vzniku úvodního výjevu.¹⁷

Indicie pro určení prvního majitele obrazové knihy jsou hledány v blízkosti kreseb jednoho z iluminátorů k nástěnným malbám v johanitské komendě ve Strakonici. Helena Soukupová uvažovala nad řešením, že kodex objednala a následně krumlovským františkánům věnovala Markéta ze Strakonic, sestra Petra I. z Rožmberka.¹⁸ Ovšem výhradní spojitost se Strakonicemi se do značené míry stírá, když přihlídneme k nedávným postřehům Petra Pavelce, který poukázal, že stejná či blízká malířská dílna se podílela nejen na vzniku strakonických nástěnných maleb a diskutovaného kodexu, ale zároveň i na vyhotovení sklomalby Smrt Panny Marie, která zdobila rožmberskou kapli českokrumlovského hradu.¹⁹

Shrneme-li všechny úspěšné a neúspěšné snahy, které se pokusily osvětlit okolnosti vzniku věhlasného krumlovského rukopisu, argumenty byly především sneseny na poli umělovědném. Nevyužití indicie ale můžeme také hledat v nových – odjinud neznámých – narativch některých legend, jež mohou být cíleným zásahem samotných autorů scénáře obrazových cyklů či případně objednavatelů rukopisu. Bezesporně nejsignifikantnější vklady

se nachází v legendách, které se věnují českým světcům. V současném bádání byla pozornost především věnována životu sv. Prokopa a ikonografické stránce zde zpodobněných českých patronů.²⁰ Nad legendami, k jejichž hrdinům náležel sv. Václav a sv. Ludmila, se nejdůkladněji zamýšleli A. Matějček, J. Šámal a B. Ryba. Ti sice konstatovali, že předlohou svatováclavské legendy byl světcům život počínající slovy *Ut annuncietur*, v řadě partií se ovšem od tohoto textu – stejně jako od ostatní hagiografie – zásadně odchyluje.²¹ Nejasné a zcela nové je rovněž spojení legendy sv. Oldřicha se svatováclavskými motivy a vlastní vklad se nachází i v příběhu o sv. Ludmile. Stranou již bohužel byl ponechán charakter námětů, které byly do krumlovského kodexu nově vsazeny. U nich totiž nelze přehlédnout, že v případě ludmilského a václavského cyklu byly v převážné míře spojeny s jedním zastřešujícím tématem, které je zasazeno do osudů světců mnohdy až násilným způsobem. Konkrétně je zde

1. Sv. Václav odesílá posly k řezenskému biskupovi, který je přijme a následně odjíždí do Prahy, kde je uvítán sv. Václavem. Řezenský biskup světi svatovítský kostel a instaluje za Václavovy asistence pražského biskupa. Následně řezenský biskup přijímá dary a vrací se domů. Sv. Václav nařizuje svému novému českému biskupovi ustanovit a vysvětit pražské kanovníky. Biskup uvádí kanovníky do jejich kostela sv. Víta. (*Liber depictus*, Wien, ONB, Cod. 370, ff. 36v–37r) Foto © ÖNB, Wien

15 URBKK, 1, č. 1.

16 K předatování vzniku rukopisu do starší doby viz KRÁSA 1968, 420–421; SCHMIDT 1993, zejména 150; JENNI, 1998, zejména 260–261; JENNI – THEISEN – STEJSKAL 2004, 47–53; STUDNIČKOVÁ 2011, 496; HRADILOVÁ 2014, 53–55. GERÁT 2008, 761, ovšem stále nevylučuje vznik rukopisu až v pokročilých padesátých letech 14. století.

17 VETTER 1959, 33–71. Mnohovrstevnaté symbolice této kresby se naposledy věnovala RYWIKOVÁ 2015.

18 SOUKUPOVÁ 1999, 78–79.

19 PAVELEC 2011, 264. Dále bývají – ovšem bez určujících indicií – za objednavatele knihy považováni někteří z fundátorů kláštera. Konkrétně Kateřina, vdova po Petrovi I. z Rožmberka, či případně jejich syn Jošt. GROLLOVÁ – RYWIKOVÁ 2013, 134. Jednotlivé výklady shrnula HRADILOVÁ 2014, 53–55.

20 Naposledy NODL 2006, 107–140; NODL 2011, 197–203; ČERNÝ 1999, 5–33.

21 MATĚJČEK – ŠÁMAL – RYBA 1940, 137, 138–140; SCHMIDT – UNTERKIRCHER 1967, 10.

velmi výrazně a opakovaně zdůrazňován vztah mezi Prahou a Řeznem, případně mezi biskupskými kapitulami obou míst, či jsou do středu vyprávění kladeni kanovníci obou kostelů.

Pochopitelně o vztahu sv. Václava k Řeznu se můžeme dočíst již v hagiografických předlohách. V legendě *Ut annuncietur*, stejně jako ve starších Václavových životech, dává řezenský biskup souhlas se stavbou chrámu a následně světi svatovítský kostel na Pražském hradě, který svatý kníže založil, byl v něm pohřben, aby se posléze stal jeho patronem. Účast řezenského biskupa byla samozřejmě dána tím, že ještě v prvních dvou třetinách 10. století před zřízením pražského biskupství příslušely Čechy k řezenské diecézi.²² Nicméně této zápletky je v naší obrazové svatováclavské legendě věnován značný prostor (devět obrazů), dokonce větší než samotné mučednické smrti světce (čtyři obrazy). Dva samostatné výjevy s popisky jsou věnovány odeslání posílů do Řezna a jejich cestě.²³ Další scénérie zachycuje, jak poselstvo přemyslovského knížete rozmlouvá s řezenským biskupem,²⁴ po čemž následuje biskupova cesta do Čech.²⁵ Zpodobněno rovněž bylo uvítání správce řezenské diecéze sv. Václavem²⁶ stejně jako akt vysvěcení pražského kostela sv. Víta.²⁷ Návštěvu uzavírá výjev, jak dvě osoby na Václavův rozkaz přinášejí na mísách biskupovi z Řezna četné dary²⁸ a ten se poté vrací domů.²⁹ Důraz na zmíněné setkání ovšem netkví pouze v tom, že je vše podrobně vizuálně převyprávěno, ale jeho význam je zmnohonásoben přidáním dalšího aktu. Během tohoto setkání měla být Praha povýšena na biskupství. Text „Zde zřizuje svatý Václav biskupa, zde je volen a vysvěcen“ (*Hic sanctus Wenceslaus fecit episcopum, hic eligitur et consecratur*) doprovází vyobrazení, ve kterém řezenský biskup žehná pražskému biskupovi, jenž se sepiatýma rukama sedí, přičemž svatý kníže celému obřadu přihlíží. Celý výjev byl vsazen mezi vysvěcení pražského kostela správcem řezenské diecéze a jeho obdarování, případně návrat do Řezna.³⁰

V Čechách 14. století bylo samozřejmě notoricky známo, že pražské biskupství bylo zřízeno až mnohem později (konkrétně v letech 968–973) a jeho počátky jsou zejména spojeny se svatým Vojtěchem. Ani tehdejší kronikáři, tzv. Dalimil či letopisci doby Karla IV., kteří se neostýchali leccos přidat, zcela respektovali fakt, že se pražská diecéze zrodila až notnou řádku desetiletí po Václavově smrti. A to ani nevyjímaje s českými reáliemi ne zcela obeznámeného Jana Marignolu. Koneckonců tyto základní kameny povědomí o církevním

2. Sv. Václav jede se svou družinou do Řezna k domnělému tamnímu biskupu sv. Oldřichovi. (*Liber depictus*, Wien, ÖNB, Cod. 370, fol. 152r) Foto © ÖNB, Wien

uspořádání českých zemí se zabydly již po řadu století i v zahraničních písařských dílnách zejména díky vojtěšským a václavským legendám.

Záměr sestavitele obrazového cyklu či objednavatele knihy v devíti výjevech podtrnout a násilně zveličt spojitosť chrámů v Praze a v Řezně, a to v naprostém rozporu s legendistickou a historiografickou tradicí Čech a pražské kapituly, se ovšem neomezil pouze na legendu o sv. Václavu. Víceméně totožný motiv byl vsazen i do legendy o sv. Oldřichu. Krumlovský kodex obrazem vypráví, jak řezenský biskup sv. Oldřich (sic!) hostil sv. Václava, což je opět námět, který je jiným legendám o daném světcu zcela neznámý.³¹ Zápletky začíná scénou, v níž jede kníže Václav se svou družinou z císařského dvora do Řezna.³² Následuje obraz přátelského setkání obou světců.³³ Další výjevy vykreslují procházku sv. Václava a sv. Oldřicha, během níž přihlížejí pohřbu dobrotivého měšťana.³⁴ U navazující kresby byly zapsány komentáře: *Tu svatý Václav pravil ke svatému Oldřichu: Vzkřis toho řádného muže, na což biskup Oldřich odpověděl Svatý Václave, vzkřis jej.* Oba světci stojí na okrajích celé scénérie a mezi nimi na marách leží mrtvý měšťan přivedený k životu, zvedá paže k nebi, zatímco

22 PODLAHA 1917, 26–27.

23 *Liber depictus*, fol. 36v: *Hic sanctus Wenceslaus mittit nuncios (sic!) Ratisponam pro episcopo. Hic equitant Ratisponam.*

24 *Liber depictus*, fol. 37r: *Hic nuntii sancti Wenceslai loquuntur (sic!) cum episcopo.*

25 *Liber depictus*, fol. 37r: *Hic episcopus equitat Bohemiam.*

26 *Liber depictus*, fol. 36v: *Hic sanctus Wenceslaus suscipit episcopum.*

27 *Liber depictus*, fol. 37r: *Hic episcopus consecrat ecclesiam in honore sancti Viti.*

28 *Liber depictus*, fol. 37r: *Hic sanctus Wenceslaus mittit munera episcopo Ratisponensi (sic!).*

29 *Liber depictus*, fol. 36v: *Hic episcopus equitat Ratisponam.*

30 *Liber depictus*, fol. 36v.

31 Nad touto skutečností se již pozastavovali MATĚJČEK – ŠÁMAL – RYBA 1940, 141; SCHMIDT – UNTERKIRCHER 1967, 10; UHLÍŘ 1996, 77; KUDER 1993, 478; JENNI – THEISEN – STEJSKAL 2004, 47.

32 *Liber depictus*, fol. 152v: *Hic sanctus Wenceslaus a cesare veniens venit Ratisponam.*

33 *Liber depictus*, fol. 153r: *Hic sanctus Ulricus suscipit sanctum Wenceslaum in domum suam.*

34 *Liber depictus*, ff. 152v–153r: *Hic deambulantibus sancto Wenceslao et sancto Ulrico viderunt funus portare cum fletu maxima. Dicebat sanctus Ulricus: erat quidam civis honestus pauperibus.*

z mraku vystupuje žehnající Boží ruka.³⁵ Celá scéna se opakuje v následující kresbě, ve které probuzený nebožtik na márách již sedí, přičemž vyobrazení doplňuje popisek: *A tak ho z půli vzkřísil svatý Oldřich a z půli svatý Václav.*³⁶ Zázrak uzavírá poděkování vzkříšeného a jeho příbuzných.³⁷ Návštěva sv. Václava v Řezně u svatého Oldřicha poté pokračovala hostinou,³⁸ po níž podává sv. Oldřich za přítomnosti duchovních a družiníků knížeti ruku, čemuž byl připojen popisek *Zde svatý Václav dostává povolení od svatého Oldřicha.*³⁹ Jen v knize dříve zařazená svatováclavská legenda mohla čtenáři krumlovského kodexu osvětlit, že se za tímto blíže nespecifikovaným schválením skrýval Oldřichův souhlas s vysvěcením svatovítského kostela či respektive se zřízením pražského biskupství. Celou návštěvu českého panovníka uzavírá Václavův návrat domů.⁴⁰

3. Domnělý řezenský biskup sv. Oldřich uděluje blíže nespecifikované povolení sv. Václavu. (*Liber depictus*, Wien, ÖNB, Cod. 370, fol. 154v)
Foto © ÖNB, Wien

Do jaké míry sestavitel obrazových legend (inventor) považoval toto opakované zdůrazňování úzkých vazeb mezi Prahou a Řeznem za velmi zásadní, nejvýrazněji odrážejí další

35 *Liber depictus*, fol. 153v: *Hic sanctus Venceslaus dicebat ad sanctum Ulricum: suscita probum virum; o sancte Venceslae, suscita eum.*

36 *Liber depictus*, fol. 154r: *Et hic sanctus Ulricus suscitavit medium et sanctus Venceslaus medium.*

37 *Liber depictus*, fol. 153v: *Hic regratiatur eis de resurrectione.*

38 *Liber depictus*, fol. 154r: *Hic sanctus Venceslaus comedit cum sancto Ulrico.*

39 *Liber depictus*, fol. 154v: *Hic sanctus Venceslaus accipit licentiam a sancto Ulrico.*

40 *Liber depictus*, fol. 155r: *Hic equitat domum sanctus Venceslaus.*

dvě okolnosti. Návštěva pražského mučedníka u řezenského světce zabírá více než polovinu obrazů ze života sv. Oldřicha (10 výjevů z 19) a za tímto účelem dokonce tvůrce obrazové legendy neváhal přestěhovat světce z jedné diecéze do druhé. Sv. Oldřich († 973) byl opravdu Václavovým současníkem. Biskupského úřadu se ujal již roku 923 či 924 nikoli však v Řezně, ale ve vzdálenějším Augšpurku, jehož se stal diecézním patronem. Vzhledem k tomu, že provázanost biskupských chrámů v Praze a Řezně byla výrazným motivem dvou legend krumlovského kodexu, jeví se toto přesunutí světce z Augšpurku do Řezna jako autorův zcela vědomý záměr a nikoli jen jako pouhý omyl, ve kterém by byl Oldřich například pouze zaměněn se svatými biskupy z Řezna sv. Jimramem († 652?) a sv. Wolfgangem (972–994). Ostatně kult „skutečných“ řezenských patronů byl v Čechách nemálo rozšířen a znám.⁴¹ Stejně tak byl od raného středověku v Čechách rozšířen kult sv. Oldřicha, po němž neslo jméno několik Přemyslovců.⁴² Zároveň bylo v českých zemích známo svázání tohoto světce s Augšpurkem a s tímto místem byla spojena i světceva relikvie uchovávaná v pražské katedrále (*Manus sancti Adulrici episcopi Augustensis*).⁴³

Cílený záměr sestavitelů cyklu potvrzují i další výjevy zobrazené v *Liber depictus*. Biskupské chrámy v Praze a Řezně zde nejsou pouze přítomny díky sv. Václavu a „řezenskému“ biskupu sv. Oldřichu či díky jejich dvojímu setkání, ale v knize jsou zastoupeni i kanovníci obou kostelů. Ti vystupují jako významní aktéři dokonce ve třech legendách. V obrazovém životě sv. Václava poté, co řezenský biskup ustanovil pražského biskupa, v rozporu s ostatními hagiografickými texty kníže novému pražskému pastýři nařídil, aby ustanovil a vysvětil pražské kanovníky,⁴⁴ na což navazuje další kresba, ve které český biskup uvádí kanovníky do pražského kostela.⁴⁵ Kanovnícký stav oproti ostatním legendám nezvykle vystupuje i v okamžiku Václavovy smrti. Byli to právě *canonices*, kteří ve dvou obrazech odnesli zavražděného světce do kostela, v němž jej pohřbili, byť zde se spíše než jejich příslušnost k pražské kapitule nabízí spojitost se staroboleslavským kostelem, kde byl svatý kníže původně pohřben.⁴⁶ Za všech okolností v předloze obrazového cyklu legendě *Ut annuncietur* jsou tyto zásluhy přičítány jen „kněžím, klerikům a jiným mužům bohabojným“, nikoli kanovníkům.⁴⁷ Tudiž opět před sebou zřejmě máme vklad autora našeho obrazového života sv. Václava. V další kresbě o spojitosti kanovníků se svatovítským kostelem již pochybovat nelze. Jakmile se po Václavově vraždě bratrovrah Boleslav vypravil do Prahy, jeho prvním počinem bylo zlynčování tamních kanovníků a dalších

41 SCHMIDT 1905, 184, 195–200; BOK 2006, 223–233.

42 Srov. BERSCHIN – HÁSE 1993, 422–423.

43 Inventář z r. 1355, PODLAHA – ŠITTLER 1903, s. XII, č. 42.

44 *Liber depictus*, ff. 36v–37r: *Hic sanctus Wenceslaus precipit episcopo quod crearet canonicos et ipsos consecraret.*; srov. PODLAHA 1917, 27.

45 *Liber depictus*, fol. 37r: *Hic episcopus Bohemie introducet canonicos ad ecclesiam.*

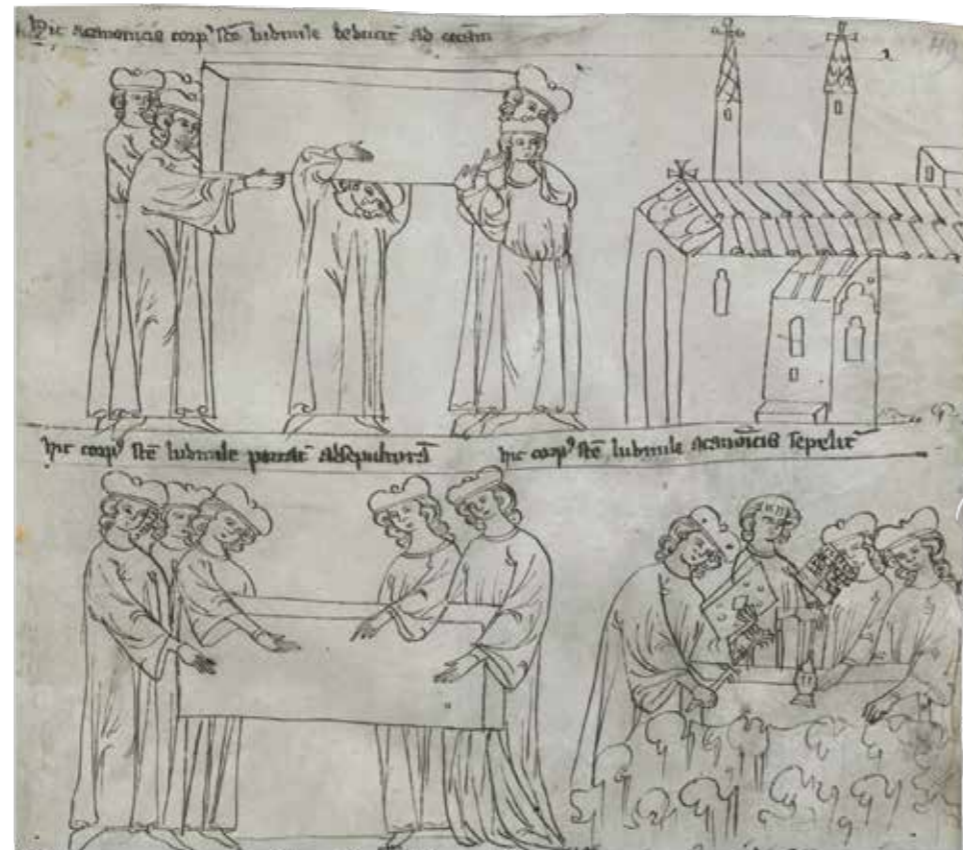
46 *Liber depictus*, fol. 38r: *Hic sanctus Wenceslaus a canonicis portatur ad ecclesiam.*

47 PODLAHA 1917, 40: *Sacerdotes et clerici ac alii viri timorati.*

4. Po vraždě sv. Václava přijíždí kníže Boleslav do Prahy a dává zlynčovat pražské kanovníky a další křesťany. (*Liber depictus*, Wien, ÖNB, Cod. 370, fol. 38v)
Foto © ÖNB, Wien

5. Svatovítské kanovníky vítají na Pražském hradě průvod s tělem sv. Ludmily a poté světici pohřbívají. (*Liber depictus*, Wien, ÖNB, Cod. 370, fol. 49r)
Foto © ÖNB, Wien

6. Řezenští kanovníci vítají sv. Oldřicha, který na stránkách rukopisu *Liber depictus* vystupuje jako tamní biskup. (*Liber depictus*, Wien, ÖNB, Cod. 370, fol. 152r)
Foto © ÖNB, Wien

duchovních a křesťanů, přičemž pražští kanovníci jsou uvedeni na prvním místě a v předloze *Ut annuncietur* opět chybějí.⁴⁸

Příslušníkům svatovítské kapituly byla významná role přisouzena nejen ve václavské legendě, ale v naprostém rozporu s jakoukoli hagiografickou tradicí i v obrazovém životě sv. Ludmily. Když bylo tělo světice na příkaz sv. Václava převezeno z Tetína na Pražský hrad, vyšli průvodu s Ludmiliným tělem naproti v první řadě kanovníci.⁴⁹ Byli to právě pražští kanovníci, kteří odnesli její ostatky do chrámu.⁵⁰ Na dalších třech kresbách tatáž skupina osob položí vzácnou relikvii před oltářem, ukáže ji lidu a následně tělo světice odnese k samotnému pohřbu. V následující poslední kresbě nejsou opět čtenáři necháni na pochybách, že sv. Ludmilu pohřbívají pražští kanovníci.⁵¹ I v tomto případě byla předcházejícím i soudobým ludmilským legendám účast kanovníků na translaci kněžny z Tetína na Pražský hrad zcela cizí.⁵²

Určitý prostor je věnován i kanovníkům z Řezna. Legenda o sv. Oldřichu se na stránkách krumlovského kodexu skládá ze dvou příběhů, vedle již vzpomenutého setkání světce se sv. Václavem je zde ještě převyprávěna zázračně rychlá cesta „řezenského“ biskupa. V první

48 *Liber depictus*, ff. 38v–39r: *Hic Boleslaus equitat Pragam. Hic est civitas Praga. Hic Boleslaus canonicos offendit et omnem clerum et cristianos*. Srov. PODLAHA 1917, 41.

49 *Liber depictus*, fol. 48v: *Hic exiunt canonici cum sacerdotibus et clericis contra corpus sancte Ludmile*.

50 *Liber depictus*, fol. 49r: *Hic a canonicis corpus sancte Ludmile deducitur ad ecclesiam*.

51 *Liber depictus*, fol. 49r: *Hic corpus sancte Ludmile a canonicis sepelitur*.

52 Srov. MATĚJČEK – ŠÁMAL – RYBA 1940, 140.

kresbě – v jednom z nejdelších popisků v celém krumlovském kodexu – jistý řezenský kanovník pochybuje nad tím, jak se do určitého času může svatý biskup dostavit do Kolína nad Rýnem. Na konci tohoto příběhu je sv. Oldřich po svém návratu přivítán opět svými řezenskými kanovníky, kteří se podivovali nad zázračně rychlou cestou.⁵³

Důraz na spojitost Prahy a Řezna stejně jako kanovníky obou kostelů lze bezesporu přiřadit k nejvýznamnějším vkladům sestavitele obrazových legend, případně objednavatele krumlovského kodexu. U tohoto záměru rozhodně nebyl šetřen pergamen. Celkem se protežovaná tematika stala námětem až 28 kreslených výjevů. V nich autoři neváhali zcela přepisovat hagiografickou a historickou tradici nejen českých zemí. Tvrdili, že za sv. Václava bylo založeno řezenským biskupem biskupství v Praze, a z augšpurského biskupa sv. Oldřicha učinili biskupa řezenského, se kterým v legendách vystupují kanovníci z Řezna, zatímco pražští kanovníci pohřbili sv. Ludmilu a po vraždě sv. Václava byli trestáni bratrovrahem Boleslavem Ukrutným mezi prvými. Takto upravené životy o sv. Václavu a sv. Ludmile jsou v kodexu zařazeny na začátku legendistické části knihy po bibli chudých a podobenstvích. Odjinud neznámé setkání sv. Václava s „řezenským“ biskupem sv. Oldřichem naopak víceméně tento legendistický oddíl uzavírá.⁵⁴ Na první pohled by nás tyto motivy mohly svést k závěru, že krumlovský obrazový kodex vznikl v pražské či případně řezenské kapitule, zde ovšem vystávají zcela zásadní a nepřekročitelné rozpory. Stěží je představitelné, že by v prostředí kanovníků biskupských kostelů v Praze či Řezně vznikl kodex s tak neomluvitelnými bludy o patronech těchto chrámů, podle nichž sv. Václav založil pražské biskupství a patronem a biskupem Řezna byl augšpurský světec a biskup sv. Oldřich. Tyto lapsy legend v *Liber depictus* nás nanejvýš opravňují ke konstatování, že autoři či objednatelé tohoto díla byli spíše svázáni s jiným prostředím a jejich záměrem pouze bylo tímto způsobem akcentovat řezenský a pražský biskupský kostel, jejich vzájemné propojení a obě tamní kanovnícké komunity. Jedinými dalšími indiciemi, které nám zůstávají, jsou okolnosti, že kniha vznikla pod vlivem malířské dílny působící v jižních Čechách a že se následně stala majetkem františkánského dvojkláštera v Českém Krumlově.

Pokud se ovšem rozhledneme po příznivcích, kteří byli v polovině 14. století značně nakloněni této krumlovské kongregaci konventuálů, rýsuje se z pramenů mezi nimi osobnost, jež v téže době současně pěstovala úzký vztah k řezenské a pražské kapitule. Ve čtyřicátých letech 14. věku či kolem roku 1350, kdy tato kniha podle uměnovědců vznikla, byl s Českým Krumlovem svázán duchovní, který byl mimo jiné zároveň pražským a řezenským kanovníkem. Tímto nabízejícím se prvním čtenářem kodexu *Liber depictus* není nikdo jiný než Petr II. z Rožmberka (1326–1384), syn krumlovského pána Petra I., jenž tohoto svého syna určil na duchovní dráhu.

53 *Liber depictus*, ff. 150v, 152r. K této tendenci akcentovat kanovnícký stav možná patří i to, že u sv. Prokopa bylo zdůrazněno, že měl původně být vyšehradským kanovníkem a děkanem (*canonicus et decanus Vissogradis*). *Liber depictus*, fol. 70v.

54 Po legendě o sv. Oldřichovi už pouze následuje závěrečné vyobrazení sedmihršíšné ženy, alegorie vtělení Krista a zcela neorganicky legenda o sv. Brandanovi.

Příslušnost Rožmberka Petra II. ke svatovítské kapitule je v soudobém bádání často přehlížena, jen Robert Šimůnek reflektuje, že jako *canonicus* pražského kostela je Petr označen v listině z 1. září roku 1347.⁵⁵ Ovšem mimo naší pozornost zůstává, že kanovnícký post v kapitule biskupské baziliky sv. Víta na Pražském hradě byl zjevně nejstarší Petrovou prebendou. Když mu totiž 12. prosince roku 1342 vystavil papež Klement VI. provizní listinu, která Rožmberkovi potvrzuje kanonikát v pasovské kapitule a nárok na jednu z tamních prebend, až se uvolní, je zde zároveň zmíněno, že Petr již drží kanonikát a prebendu v pražské kapitule (*in ecclesia Pragensi canonicatum obtines et prebendam*).⁵⁶ Stejně tak je jako pražský kanovník s prebendou urozený duchovní označen v provizní papežské listině z 29. dubna 1343, ve které mu Klement VI. potvrzuje kanonikát a čekatelství na prebendu v olomoucké kapitule.⁵⁷ O rok později, jak už jsme zmínili, se tento pražský, pasovský a olomoucký kanovník stal příslušníkem biskupské kapituly v Řezně. Rovněž v listinách z 26. ledna 1344 spojených s tímto povýšením není opomenuta Rožmberkova příslušnost k pražské kapitule.⁵⁸ Všechny uvedené písemnosti náležely k papežským provizním listinám typu *provisio sub expectatione prebendae*,⁵⁹ ve kterých sice Klement VI. uděluje Petrovi kanonikát v Pasově, Olomouci a Řezně, ale zatím bez příslušné prebendy, které se teprve dočká, až se některá uvolní smrtí či sesazením jiného kanovníka. Tento stav čekatelství platil v případě tří zmíněných kapitul ještě roku 1344, kdy se Petr II. z Rožmberka stal kanovníkem v Řezně. Tehdy stále jeho jediným postem, u kterého reálně držel prebendu, byl pouze kanonikát pražský. To koneckonců odráží i Petrova pečeť, která je dochována na otiscích z let 1347–1355. V jejím opisu se jen dočteme *S. PETRI D. ROSEMBERCH CANO[C]ICI PRAGENS[IS]*.⁶⁰

Právě zde by se mohlo nabízet vysvětlení, proč v téže době vyhotovený kodex *Liber depictus*, následně darovaný krumlovským řeholníkům či případně jeptiškám, nebývale rozvíjí a proti předcházející tradici zveličuje vzájemnou propojenost pražského a řezenského kostela a do legend zařazuje i kanovníky obou kapitul. Vznik knihy možná určitým způsobem souvisel s Petrem II. z Rožmberka a tyto zdůrazňované motivy asi symbolicky zastřešovaly jeho církevní kariéru pražského a řezenského kanovníka. Sám Petr buď mohl být objednavatelem díla, nebo tím, kdo byl velkým kodexem obdarován. Naší pozornosti by ovšem neměly uniknout ještě další souvislosti. V bádání převažuje názor, že takovéto bible chudých (*biblia pauperum*) především sloužily svou obrazově textovou skladbou jako pomůcka k výuce

55 PÁNEK – ŠIMŮNEK – VANÍČEK 2011, 40. Srov. UBH, 89, č. 88. Základní data Petrovy církevní kariéry již určil PODLAHA 1912, 28, č. 267.

56 MVB I, 84, č. 151. Opravit je tudíž nutné i tvrzení Zdeňky Hledíkové, že se Petr svatovítským kanovníkem stal až roku 1367. HLEDÍKOVÁ 2010, 81, pozn. 44.

57 MVB I, 105, č. 190.

58 MVB I, 181–182, č. 303; 182–183, č. 304.

59 K tomuto typu papežských listin obecně ERŠIL 1959, 50–51; HLEDÍKOVÁ 1990, 307–329; HLEDÍKOVÁ 2013, 176–183.

60 TRUC 1959, 2.

zejména na poli teologie. Jinak tomu zjevně nebylo ani v případě *Liber depictus*.⁶¹ Martin Nodl uvažuje, že kniha byla určena klerikům (či kleriku), kteří dosahovali nižšího vzdělání, přičemž ovšem nepochybuje, že text byl určen exkluzivním čtenářům (či čtenáři).⁶² O Petrovi II. z Rožmberka zároveň víme, že když se roku 1344 stal řezenským kanovníkem, dosáhl teprve osmnáct let.⁶³ Příslušníkem pasovské a olomoucké kapituly se stal mezi šestnáctým a sedmnáctým rokem svého života. Již někdy před 12. prosincem roku 1342 získal pražský kanonikát s vlastní prebendou. Jelikož papež Klement VI. připomíná, že mu udělil pouze provizní listiny na posty v pasovské, olomoucké a řezenské kapitule, a nikoli v kapitule pražské,⁶⁴ musel Petr obdržet provizní listinu na svůj první kanonikát ve svatovítské kapitule zřejmě ještě od předcházejícího pontifikátu Benedikta XII., tedy někdy před dubnem roku 1342, sotva ve svých patnácti či šestnácti letech. Tehdy pochopitelně nemohl mladíček Rožmberk splňovat požadavky stanovené pro vykonávání těchto lukrativních duchovních postů, ať už se jedná o vyšší církevní svěcení, požadovaný věk, nebo vzdělání. Pokud bychom přiznali váhu starší dataci rukopisu do prvních roků čtyřicátých let 14. století, mohl dětským hráčem odvykající Rožmberk získávat potřebné ponaučení mimo jiné i z krumlovské obrazové knihy, která ze starších svatováclavských legend nebývala rozvíjí a doplňuje „pražsko-řezenský leitmotiv“. To ovšem automaticky neznamená, že *Liber depictus* musel vzniknout teprve roku 1344, kdy se dospívající pražský kanovník urozené krve stal členem i řezenské kapituly. Již na počátku čtyřicátých let 14. století mohl jihočeský magnát Petr I. z Rožmberka dojednat v Praze, Řezně a jinde budoucí církevní kariéru svého stejnojmenného syna a současně jej i s pomocí obrazového kodexu připravovat na vykonávání těchto církevních úřadů.

Ostatně určení knihy k výchově urozeného mladíka může odrážet i fakt, že v některých cyklech vystupují právě šlechtici. Například vzpomeňme na odjinud neznámý příběh o lásce mladé šlechtické dívky k malému Ježíškovi.⁶⁵ Novým je rovněž narativ v legendě o Bohorodičce a synagoze (*De Imagine S. Mariae in Lidda*), podle které Židé zavraždili mocného šlechtice (*magnum nobilem*).⁶⁶ Výše postaveným jedincům byl zjevně adresován další zřejmě autorský vklad sestavitele *Liber depictus* ve vyprávění o špatném správci. Z něj především plyne ponaučení, že péči o lidi nemá být nadřazena péče o zhýčkané psy, kteří se rozvalují na poduškách. Zároveň je zde poukázáno na to, jak má panovník odpouštět prohřešky svých služebníků.⁶⁷

61 SCHMIDT – UNTERKIRCHER 1967, 32–35.

62 NODL 2006, 110–112.

63 MVB I, 181–182, č. 303.

64 MVB I, 183, č. 304: *idem Petrus in Pragensi canonicatum et prebendam ac in Patauiensi et Olomucensi ecclesiis auctoritate litterarum nostrarum canonicatus obtinet et prebendas expectat.*

65 *Liber depictus*, ff. 130r–132v.

66 *Liber depictus*, fol. 93v; srov. REITINGER – SOUKUP, 2015, 40.

67 *Liber depictus*, ff. 28r–30r. Srov. SCHMIDT – UNTERKIRCHER 1967, 11–12, 16–17. Předlohu této legendy našel STEJSKAL 1998, 275.

Hypotézu, že *Liber depictus* byl původně vyhotoven k výchově dospívajícího Petra II. z Rožmberka, by samozřejmě bylo možné rozvíjet jen v případě, pokud by se potvrdilo ranější datování rukopisu do první poloviny čtyřicátých let či závěru třicátých let 14. století. Tomuto časovému zařazení knihy by především nasvědčovalo v knize prezentované postavení pražského biskupství, jež je zde víceméně představeno jako filiálka Řezna, která vznikla jen z vůle tamních biskupů. Vystává zde otázka, zda by tento submisivní výklad byl rozvíjen po roce 1344, kdy na rozdíl od Řezna byla Praha výše postavenou arcidiecézí v čele s metropolitou. Zřízení pražského arcibiskupství bylo například již reflektováno ve svatováclavské legendě připisované Karlovi IV.⁶⁸ a je vskutku podivné, že tento motiv postrádáme v *Liber depictus*, kde svatovítské kanovníci hrají významnou roli. Absolutizovat zmíněný argument datující kodex před rok 1344 ovšem nelze a musíme počítat i s pozdějším vznikem rukopisu kolem roku 1350. Tehdy již byl kanovník Petr dospělým duchovním, který mohl být obrazovým kodexem obdarován či jej přímo objednal, stěžejí ovšem tehdy kniha sloužila k jeho vzdělávání, neboť v oněch letech byl již dospělým a nemálo učeným duchovním.⁶⁹

V každém případě nabízející se teze, že *Liber depictus* původně patřil tomuto Rožmberkovi, nabývá na pravděpodobnosti, když zohledníme jeho pozdější podporu a zejména dary určené minoritům a klariskám v Českém Krumlově, následným majitelům vzácné obrazové knihy. Už když tamní nekrologium připomíná založení tohoto dvojklášteřa roku 1350 vdovou po Petrovi I. z Rožmberka Kateřinou a jejími syny, je Petr II. uveden mezi svými sourozenci jako fundátor hned na prvním místě, stejně jako v řadě dalších písemností, které zachycují založení a donace obou krumlovských kongregací.⁷⁰ Dokonce papež Inocenc VI. označuje jako zakladatele, stavitele a donátora krumlovského řeholního domu pouze Petra bez ostatních příslušníků rodu. Tento Rožmberk, od roku 1355 již jako probošt královské kaple Všech svatých na Pražském hradě, potvrzuje svou pečeti i zlistiněná dobrodíní jiných příznivců obou františkánských komunit a zároveň zasahuje i do chodu klášteřa. Na krumlovské minority a klarisky myslel ještě krátce před svou smrtí roku 1384 a zajistil jim nemalé příjmy. Nelze se tudíž divit, že je v klášterním nekrologiu označen nejen za fundátora, ale také za „nejzbožnějšího a nejdůvěrnějšího otce menších bratří“ (*pius et intimus pater fratrum Minorum*).⁷¹

Tento Rožmberk duchovního stavu se jeví jako nejpravděpodobnější původní vlastník a následný dárce obrazového kodexu také proto, že patřil k nejvýznamnějším bibliofilům své doby a řadou knih právě obdaroval nejeden jihočeský duchovní ústav. Třeboňským

68 Srov. BLASCHKA 1934, 69.

69 Na určité indicie, které by mohly vypovídat o vzniku rukopisu až krátce po roce 1349, poukázal Daniel Soukup, přičemž autor své argumenty rovněž nepovažuje za průkazné a nevykládá dřívější dataci vzniku kodexu. REITINGER – SOUKUP 2015, 41–44.

70 URBKK, 1, č. 1; 10, č. 2; 36–37, č. 5; 37–39, č. 6; 44–51, č. 12; 51–53, č. 13; 59–61, č. 18, 116, č. 56; 118, č. 57.

71 URBKK, 29, č. 2; 42, č. 8; 58, č. 17; 69, č. 22; 74–79, č. 26; 8, č. 2; 31, č. 2; KADLEC 1970–1971, 95. Dějiny krumlovského klášteřa naposledy shrnuje RYWIKOVÁ 2015a.

7. Na stránkách krumlovského kodexu byl svatě Alžbětě přisouzen erb mariánského monogramu s korunkou, zatímco jejímu choti durynskému lankraběti Ludvíkovi znak pětilisté růže. (*Liber depictus*, Wien, ÖNB, Cod. 370, ff. 92v–93r)
Foto © ÖNB, Wien

augustiniánům daroval sám či případně se svými bratry minimálně 35 knih a cisterciákům ve Zlaté Koruně přinejmenším jeden kodex. Co se týče krumlovského kláštera, především díky dedikačním zápisům víme o Petrově daru minimálně deseti knih, nevyjímaje základní výbavu, jakým je martyrologium. Už Josef Hejnic poukázal, že se jedná o pouhý fragment; urozený duchovní zjevně věnoval krumlovským konventům mnohem větší počet rukopisů. Marta Hradilová předpokládá, že se jednalo minimálně o třicet položek.⁷² Do tohoto Petrova nebývalého knižního mecenášství vůči jihočeským klášterům zcela zapadá i věnování kodexu *Liber depictus*.

V této souvislosti nelze zároveň zcela přejít další zajímavý detail, a to heraldické motivy. Ty jsou sice v řadě případů na první pohled fiktivní, pozornost badatelů ovšem budí pětilisté růže, ve kterých je spatřován erb Rožmberků.⁷³ Skepticky se k nabízené hypotéze staví Milada Studničková. Pětilistá růže zdobí jako klenot turnajovou přilbici lankraběte Ludvíka Durynského, manžela sv. Alžběty, a podle autorky zde samotný erb jen upomíná na její záznak s růžemi.⁷⁴ Problémem této interpretace ovšem je, že v příslušném zázraku sv. Alžběty na stránkách *Liber depictus* růže vůbec nenalezneme a objevují se až v kresbách spojených s jinou zápletkou. Odlišného názoru je také Ulrike Jenni. Erb pětilisté růže byl totiž vsazen do zázraku o rukávu sv. Alžběty, v němž je řešen konflikt mezi povinnostmi a předpisy dvorského života urozených osob na jedné straně a projevy skromné zbožnosti a dobrotivými činy vůči chudým a nemocným na straně druhé. Mimo jiné i z těchto důvodů vidí Ulrike Jenni v pětilisté růži skutečně erb Rožmberků. Ivan Gerát ve zmíněných kresbách akcentuje podřízené postavení Rožmberků vůči sv. Alžbětě a přiznává v rámci celého kodexu těmto stránkám nemalý význam.⁷⁵ Zapadnout by ani nemělo, že této kresbě v *Liber depictus* zcela nezvykle předchází žalm (Žalm 6,2).

Další kontext tyto nastíněné úvahy ovšem získávají, když si uvědomíme, že erb růže je zde provázán s dalším heraldickým motivem. Zatímco ve světě kreseb krumlovského kodexu náležel lankraběti Ludvíkovi erb pětilisté růže, jeho manželce sv. Alžbětě byl přisouzen znak mariánského monogramu M s korunkou, který byl vyobrazen na témže listu u vstupu do komnat sv. Alžběty (fol. 92v). Vystávají pochybnosti o tom, že by pod rukama iluminátorů působících v prostředí rožmberského dvora vznikaly domnělé erby světice a jejího chotě bez vědomí toho, že ve stejné době zcela totožné znaky užíval jako svůj osobní erb Petr II. z Rožmberka. Na jeho znakové pečeti, jejíž nejstarší otisk se dochoval na dvou listinách z let 1352 a 1354, je pětilistá růže vsazena mezi čtyři soustředně po způsobu kříže umístěná písmena M, nad nimiž se nachází koruna.⁷⁶ Na dalším menším typu pečeti, který Petr

72 KADLEC 1970–1971, 93–94; HEJNIC 1995, 66–76; HRADILOVÁ 2014, 10, 43–52.

73 *Liber depictus*, ff. 92v–93r.

74 STUDNIČKOVÁ 2011, 496, pozn. 14.

75 JENNI 2007, 353–380; GERÁT 2008, 751–761.

76 Třeboň, SOA, VS Třeboň, II odd. I A 3 K alfa, č. 125; tamtéž 1A 6 F, č. 41 (listiny z 4. 10. 1352 a 2. 1. 1355).

8. Druhý typ pečeti Petra II. z Rožmberka dochovaný na listině ze 4. října 1352. Rodový erb pětilisté růže je vsazen mezi čtyři soustředné po způsobu kříže umístěné litery „M“, nad nimiž se nachází koruna. (Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Třeboň, II. odd. I. A 3 K alfa, č. 125)
Foto © SOA, Třeboň

užíval od roku 1354 až do své smrti roku 1384, obklopuje rožmberskou růží pět písmen M. Všechny litery jsou tentokrát bez korun a jsou vsazeny do pěti listů, čímž zde podruhé vzniká obrys pětilisté rožmberské růže. V pečetním opisu, kde čteme S. PETRI DE ROSENBERK, je mezi jednotlivá slova vsazena pětilistá růže a na závěr opět minuskulní litera M.⁷⁷ Souběžně s těmito pečeti užíval Rožmberk duchovního stavu ještě další typář, jehož nejstarší otisk se dochoval na listině z roku 1347. Tato pečeť již sice není heraldická, ale v symbolické rovině vyjadřuje totéž co zbývající dva typáře. Uprostřed pole stojí mezi dvěma štíty s rožmberskými růžemi světice s knihou – zjevně Panna Marie, která klade svou ochrannou či žehnající ruku na jeden z rodových erbů.⁷⁸ Jak upozornil Daniel Soukup, Petrova demonstrativní sebezprezentace v podobě zasvěcení Bohorodičce může pramenit i z faktu, že v této době byl ve svatovítské kapitule oživen mariánský kult. Roku 1343 zakládá markrabě Karel při pražském kostele sbor mansionářů, jejichž úkolem bylo denně zpívat při mši sloužené k počtě Panny Marie. Petrova pečeť přímo nabízí i otázku, zda mladý Rožmberk k této rodící se nové komunitě biskupského chrámu i určitým způsobem nenáležel.⁷⁹

Jak jsme již zmínili, heraldické motivy v *Liber depictus* jsou víceméně fiktivní, v uvedeném případě lze ovšem o pouhé náhodě zapochybovat. Zvláště když s osobními znaky Petra II. z Rožmberka vyobrazená sv. Alžběta zároveň náležela k oblíbeným světicím tohoto urozeného duchovního. Zhruba ve stejné době, kdy byl obrazový kodex s jeho erby na stránkách legendy o sv. Alžbětě vyhotoven, obdarovává Petr II. z Rožmberka se svým otcem Petrem I. roku 1347 nově založený špitál při vyšebrodském klášteře zasvěcený právě této svatě, přičemž sám probošt a kanovník Petr II. o alžbětinský špitál u vyšebrodského konventu do konce svého života příkladně pečoval.⁸⁰ Zároveň víme, že nejpozději roku 1354 tento pán z Růže se svými bratry disponoval ostatky zmíněné marburské světice a taktéž se rožmberští sourozenci roku 1357 účastnili pouti Karla IV. k jejímu hrobu.⁸¹ Nelze se tedy ani podívat nad tím, že dva ze tří dochovaných opisů legendy o sv. Alžbětě, vzniklých ve 14. století v českých zemích, se nacházejí v rukopisech darovaných třeboňským augustiniánům Petrem II. z Rožmberka a jeho bratry.⁸²

Jestli osobní znamení zmíněného Rožmberka, pětilistá růže a mariánský monogram s korunkou, byly v *Liber depictus* přisouzeny sv. Alžbětě a jejímu choti náhodně či nikoli, s jistotou nevíme, ovšem vazeb, které spojují kanovníka Petra II. s touto knihou, je více. Předně rukopis vyhotovený ve čtyřicátých letech 14. století či kolem roku 1350 v malířské dílně, která působila na dvoře Rožmberků a jejich jihočeských příbuzných, zcela nezvyklým

způsobem na několika místech do legend o svatých Václavu, Oldřichu a Ludmile vkládá jako aktéry příběhů kanovníky pražské či řezenské kapituly a až násilně akcentuje provázanost obou kostelů. Jako vysvětlení pro nezvyklý jev se nabízí okolnost, že ve stejné době byl kanovníkem obou kapitul Petr II. z Rožmberka. Zřejmě právě pro tohoto šlechtice byl tento kodex určen, či jím přímo objednan. Druhá možnost (zakázka samotného Rožmberka) by zejména připadala v úvahu při vyhotovení rukopisu až kolem roku 1350. Ostatně rožmberskou růží a mariánský monogram M s korunkou, které se objevují v *Liber depictus*, máme na Petrových pečetích poprvé doloženy až k roku 1352. Pokud bychom se ovšem přiklonili k dřívějšímu vzniku kodexu, nelze vyloučit, že mohl sloužit i ke vzdělávání Petra II. z Rožmberka, neboť ten v první polovině čtyřicátých let 14. věku teprve dospíval a připravoval se na svou církevní kariéru. Ať tak či onak, sestavitel obrazových cyklů si patrně povšimnul ve starších legendách pražsko-řezenského motivu a asi jej využil k ideové paralele pro plánované či již získané kanonikáty mladého Petra v Praze a Řezně. Pro Rožmberkovu příslušnost k pasovské a olomoucké kapitule již ve svých legendistických předlohách autor zajímavé paralely nenašel.

Na Petra II. z Rožmberka jako na prvního čtenáře kodexu *Liber depictus* a jeho následného dárce františkánům v Krumlově poukazuje i fakt, že právě on byl jejich nejvýznamnějším podporovatelem a „fundátorem“. Zejména byl svého času nejtědřejším donátorem knih, a to nejen tohoto jihočeského konventu. Pokud předložené úvahy směřují správným směrem, nelze opominout ještě jednu zajímavou souvislost. Petr II. z Rožmberka nebyl tehdy jediným pražským kanovníkem, který se mohl chlubit takovouto obrazovou knihou. Nezapomínejme, že nedlouho předtím si jiný pražský kanovník jménem Velislav nechal vyhotovit podobný obrazový kodex plný biblických příběhů a legend, který je znám pod názvem *Biblia picta Velislai*.⁸³

9. Třetí typ pečeti Petra II. z Rožmberka dochovaný na listině ze 17. prosince 1355. Rožmberskou růží obklopuje pět mariánských monogramů „M“. Tato litera a růže se rovněž objevují v opisu pečeti. (Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody, kart. 68, inv. č. 12)
Foto © SOA, Třeboň

77 Třeboň, SOA, Cizí rody, kart. 68, inv. č. 12. (listina z 17.12.1355). Petrovy pečeti detailně popsal TRUC 1959, 2–3.

78 Srov. MARÁZ 2011, 101–102; MILEC 2007, 12, 18–19.

79 REITINGER – SOUKUP, 2015, 43.

80 UBH, 88–89, č. 88; 178–179, č. 155; 180–185, č. 157; 191, č. 162.

81 UBH, s. 112, č. 104; WÖRSTER 1983, 28. Petrovy alžbětinské úcty si již povšiml GERÁT 2008, 757–758.

82 Praha, NK, XIII D 20, ff. 345v, 247r., 345v; tamtéž XIII B 11, fol. 225v. Tehdejší opisy Života sv. Alžběty v českém prostředí již zmapoval ŠÁMAL 1941, 7.

83 UHLÍŘ 2007; PANUŠKOVÁ 2008. Tyto své závěry o vzniku rukopisu *Liber depictus* jsem již prezentoval v rámci výstavy „Krumlovský obrazový kodex. Výjimečná středověká kniha z rožmberské rezidence“, kterou v prosinci roku 2011 uspořádal Národní památkový ústav – pracoviště České Budějovice na Státním hradu a zámku v Českém Krumlově. Kurátory expozice byli Lukáš Reitinger a Petr Pavelec.